

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

EUROPEJSKA KONWENCJA PRAW CZŁOWIEKA

Europejski Trybunał Praw Człowieka
w Strasburgu

**Zanim napiszesz skargę
– przeczytaj!**

**Praktyczny poradnik
dla osób zamierzających złożyć indywidualną skargę
do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu**

Opracował:

dr Maciej Lis – Pełnomocnik Terenowy RPO we Wrocławiu,
Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii,
Katedra Prawa Międzynarodowego i Europejskiego

Spis treści

Warunki dopuszczalności skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	7
Praktyczne wskazówki dla Skarżących	11
Wybrane elementy procedury przed Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości	17
Załączniki	21
Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (wybrane fragmenty)	22
Zestawienie sumaryczne praw i wolności gwarantowanych przez Europejską Konwencję Praw Człowieka i zawarte do niej Protokoły dodatkowe	35
Wykaz ważnych dla Skarżących adresów internetowych	36

Obywatele Rzeczypospolitej będąc jednocześnie obywatelami Unii Europejskiej posiadają nie tylko krajowe gwarancje ochrony ich praw obywatelskich, ale także gwarancje wynikające z regionalnego prawa europejskiego i prawa międzynarodowego. Do tych ostatnich należą te, które wynikają z ratyfikowania przez Polskę **Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r.** Polska związała się tym aktem 19 stycznia 1993 r. i w tym dniu nastąpiło też wejście jej w życie wobec naszego kraju. Dla Polaków najistotniejsze było uznanie przez Polskę jurysdykcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w dniu **1 maja 1993 r.**, które umożliwiło składanie skarg przeciwko Polsce do Trybunału.

Stworzenie tych dodatkowych gwarancji ochrony praw obywatelskich było oczekiwane przez społeczeństwo, które w międzynarodowym sądownictwie upatrywało weryfikatora prawidłowości funkcjonowania krajowego systemu prawnego.

Z praktyki funkcjonowania Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wynika jednak, że oczekiwania te są często nieadekwatne do możliwości wynikających z Konwencji. Każdemu kto zamierza wystosować skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, niniejsza publikacja pozwoli zapoznać się z aktualnie obowiązującymi przepisami wynikającymi z przyjętych do Konwencji z 1950 r. Protokołów Dodatkowych nr 11 (od 1 listopada 1998 r.) oraz nr 14 (od 1 czerwca 2010 r.). Jednocześnie zamieszczono szereg praktycznych wskazówek dla tych, którzy chcieliby ocenić możliwość wniesienia swojej indywidualnej skargi do Trybunału i w tym celu przedstawiono wybiórczo istotne postanowienia Konwencji oraz Protokołów Dodatkowych a także zawarto odesłania do linków zewnętrznych, które mogą okazać się pomocne dla Czytelnika.

Warunki dopuszczalności skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Art. 1 Konwencji jednoznacznie stanowi, iż prawo do ochrony praw człowieka w zakresie wynikającym z tego aktu przysługuje **każdemu człowiekowi podlegającemu jurysdykcji państwa** będącego stroną tej Konwencji. Ochrona ta nie ogranicza się więc wyłącznie do obywateli ale obejmuje wszystkie osoby, które w danym momencie podlegają np. polskiej jurysdykcji jako cudzoziemcy lub bezpaństwowcy czasowo przebywający na naszym terytorium czy na pokładzie polskich statków morskich bądź powietrznych. Dodatkowo, art. 34 Konwencji wyjaśnia, że skargę indywidualną kierować do Trybunału może **każda osoba (fizyczna) organizacja pozarządowa lub grupa jednostek** uważająca, iż naruszono jej chronione tą Konwencją prawa, natomiast państwo nie może w żaden sposób przeszkadzać tym podmiotom w korzystaniu z prawa do skargi.

Ten niezwykle szeroko określony krąg podmiotów uprawnionych do składania tzw. skargi indywidualnej do Trybunału nie może jednak korzystać z tego prawa w sposób dowolny. Z treści Konwencji oraz Protokołów Dodatkowych (głównie nr 11 i nr 14) wynikają przesłanki (a więc konieczne do spełnienia warunki), jakie muszą wystąpić aby zainteresowana osoba mogła złożyć skargę. Do tych przesłanek należą następujące:

- skarga dotyczyć może **jedynie** naruszenia tych **praw, które są zagwarantowane przez Konwencję oraz Protokoły Dodatkowe (nr 1 z 1952 r. dot. ochrony własności prywatnej, prawa do nauki i prawa do wolnych wyborów, nr 4 z 1963r. dot. m.in. zakazu pozbawiania wolności za długi, zakazu wydalania własnych obywateli i zbiorowego wydalania cudzoziemców, nr 6 z 1983 r. wprowadzającego zakaz kary śmierci w czasie pokoju,**

nr 7 z 1987 r. dot. .m.in. odszkodowania za niesłuszne skazanie, prawa do odwołania w sprawach karnych, zakazu ponownego karania lub sądenia, równość małżonków w zakresie praw cywilno-prawnych, **nr 12** z 2000 r. wprowadzającego ogólny zakaz dyskryminacji, **nr 13** z 2002 r. wprowadzającego całkowity zakaz orzekania i wykonywania kary śmierci). Z powyższego wynika, iż nie każde naruszenie prawa subiektywnie oceniane przez Skarżącego jako uzasadniające skargę może być podstawą do złożenia skargi a jedynie takie, które dotyczy wolności i praw chronionych przez wskazane akty prawne (zob. Tabela na s. 35);

- jednostka fizyczna, grupa jednostek lub organizacja pozarządowa może wnieść skargę w zasadzie tylko gdy jest **ofiara naruszenia praw**. Jedyny przypadek gdy osoba trzecia może w imieniu ofiary wnieść skargę wystąpić może wówczas, gdy ofiara naruszenia nie ma obiektywnie możliwości wniesienia skargi. Należy przypomnieć, że nie jest osobą trzecią pełnomocnik ofiary składający za nią skargę w oparciu o pełnomocnictwo;
- nie każde **naruszenie** praw chronionych Konwencją może być przedmiotem skargi a jedynie takie, które zostało **dokonane przez organy władzy publicznej** lub przez osoby bądź organy wykonujące działania zlecone przez państwo a naruszenie nastąpiło w trakcie takiego działania (np. gdy upoważniono organizacje kombatanckie do podejmowania uchwał dotyczących ulg i świadczeń dla kombatanów). Trybunał nie podejmie więc skargi skierowanej przeciwko takim prywatnym osobom jak na przykład przedsiębiorstwa, spółdzielnie, inne osoby fizyczne, stowarzyszenia i fundacje, związki zawodowe i związki pracodawców. Organy władzy publicznej traktowane są szeroko, zgodnie z krajowym ustawodawstwem i należą do nich m.in. organy władzy lub administracji państwowej, samorządowej, policji, sądów, prokuratury itp.;
- skarga **nie może być ani oczywiście bezpodstawną ani pozbawioną skutku w postaci istotnej szkody** dla skarżącego. Nie są to niestety łatwe do wyjaśnienia przesłanki, gdyż zapewne w odczuciu Skarżącego skarga na naruszenie jego praw w subiektywnej ocenie jest uzasadniona prawnie i wywołała szkodę dla niego istotną. W tym zakresie ocena Trybunału jest jednak decydująca. Z tej przesłanki wynika jeden niezwykle w praktyce istotny wniosek: każda skarga, która stanowić będzie w rzeczywistości środek odwoławczy od wyroku sądu

polskiego lub ostatecznej decyzji administracyjnej organu, zostanie odrzucona, o ile przy wyrokowaniu lub decydowaniu organy polskie nie naruszyły praw zagwarantowanych w Konwencji. Inaczej mówiąc, **Trybunał nie jest organem odwoławczym od prawomocnych orzeczeń podjętych przez polskie organy** i to nawet w sytuacji gdy krajowy organ popełnił błędy w sferze faktów czy co do prawa (innego niż chronione zakresem Konwencji). W takim właśnie przypadku skarga zostanie uznana za oczywiście bezpodstawną;

- zanim skarga może zostać skierowana do Trybunału **należy wykorzystać** (jest to wymóg bezwzględny) **wszelkie przewidziane w krajowym systemie prawnym środki odwoławcze właściwe w danej sprawie**. Tak więc brak wcześniejszej apelacji (odwołania do sądu II instancji) lub wniesienia następnie kasacji lub skargi kasacyjnej (a przynajmniej próba jej wniesienia) uniemożliwi skuteczne złożenie skargi do Trybunału. Do takich środków, które należy uprzednio wykorzystać zalicza się także w polskich realiach skargę na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki przewidzianej przez ustawę z 17 czerwca 2004 r. (Dz.U. 2004, Nr 179, poz. 1843 ze zm.). Jeżeli więc zainteresowany nie złoży skargi na przewlekłość lub beczynność sądu lub prokuratora prowadzącego postępowanie przygotowawcze albo komornika sądowego i nie wyczerpie pełnego trybu instancyjnego w tym zakresie, jego skarga skierowana do Trybunału na naruszenie prawa do sądu orzekającego w rozsądnym terminie zostanie odrzucona. Należy podkreślić, że Skarżący nie ma obowiązku (w celu wypełnienia omawianego warunku) uprzedniego zwracania się ze skargą do Rzecznika Praw Obywatelskich przed złożeniem skargi do Trybunału. Nie jest jednoznacznie określone w praktyce czy koniecznym jest uprzednie skorzystanie przez Skarżącego z prawa do złożenia skargi do polskiego Trybunału Konstytucyjnego;
- Trybunał w sprawach skierowanych przeciwko władzom publicznym Polski będzie rozpatrywał tylko takie skargi, które dotyczą zdarzeń, faktów lub czynów jakie miały miejsce **dopiero po 30 kwietnia 1993 r.**, to jest po uznaniu przez Polskę jurysdykcji Trybunału. Podstawowym warunkiem dotyczącym terminu jest wniesienie skargi do Trybunału **nie później niż po upływie 6 miesięcy od podjęcia ostatecznej, prawomocnej decyzji** (wy-

roku) w sprawie przez organy krajowe. Termin ten przez Kancelarię Trybunału prowadzącą rejestr skarg jest przestrzegany bardzo rygorystycznie i z tego powodu nie należy odwlekać momentu złożenia skargi.

Na zakończenie przedstawiania wymogów koniecznych do spełnienia dla skutecznego złożenia skargi do Trybunału należy zaznaczyć, że zgodnie z art. 35 Konwencji **nie zostanie rozpatrzona skarga anonimowa**. Składający skargę musi więc ją podpisać imieniem i nazwiskiem, określić płeć i datę urodzenia oraz podać adres. Może jednak zastrzec, aby dane te nie zostały upowszechnione, o czym będzie mowa niżej. Ponadto artykuł ten wyłącza możliwość wnoszenia skargi „identycznej ze sprawą już rozpatrywaną” lub która została „poddana innej międzynarodowej procedurze dochodzenia lub rozstrzygnięcia”. Tak więc skierowanie skargi np. do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich czy do Trybunału Unii Europejskiej wyłącza możliwość postępowania przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka.

Przestrzeganie powyższych przesłanek jest niezbędne dla przyjęcia przez Trybunał skargi do rozpatrzenia. Niestety, w praktyce, ponad 90% wpływających skarg (nie tylko z Polski) jest uznawanych przez Trybunał za niedopuszczalne i są one odrzucane z tego powodu, iż Skarżący nie spełniali wymienionych wymogów formalnych. Warto w tym kontekście powołać dane opublikowane aktualnie przez Biuro Informacji Rady Europy z dnia 31 maja 2010 r. Wynika z nich, iż w samym roku 2009 do Trybunału skierowano 57.200 wniosków o podjęcie postępowania i to w sytuacji gdy w końcu wspomnianego roku było już 119.300 spraw zaległych. W pierwszych pięciu miesiącach bieżącego roku do Trybunału wpłynęło ponad 23.800 wniosków przy bieżącej łącznej liczbie spraw jeszcze nie rozpatrzonych 125.900. Liczby te świadczą nie tylko o aurytecie Trybunału i uznaniu dla jego orzecznictwa ale także o skali koniecznych zmian usprawniających działanie tego sądu. Niestety, niektóre z projektowanych zmian wydają się być sprzeczne z dotychczasową funkcją Trybunału, jako powszechnie dostępnego, nieodpłatnego organu ochrony praw obywatelskich w Europie.

Praktyczne wskazówki dla Skarżących

1. Gdy wyczerpano wszystkie dostępne krajowe środki zaskarżenia i orzeczenie (decyzja) stało się ostateczne (prawomocne), a Skarżący jest przekonany, iż organy publiczne przy wydawaniu decyzji lub na skutek jej wydania naruszyły jakiegokolwiek prawo chronione przez zakres Konwencji i Protokołów Dodatkowych, ma prawo do złożenia indywidualnej skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Może to uczynić korzystając z formularza skargi dostępnego w formie elektronicznej w języku polskim na stronach internetowych:

- http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3C9783A5-C1DA-43D5-8A61-6BD5F99DCBDF/0/POL_P0_Pack.pdf
- dodatkowo można skorzystać ze **wskazówek do wnoszenia skargi** do Trybunału pod adresem www.coe.org.pl/files/2136316234/file/broszura.pdf

Jeżeli nie mamy dostępu do Internetu a nie chcemy utracić możliwości wniesienia skargi w terminie, należy przygotować w formie listu skargę sporządzoną w **języku ojczystym**, w którym zawarte zostaną następujące zapisy:

- krótkie przedstawienie sprawy,
- wskazanie, które z praw chronionych przez Konwencję zostało naruszone,
- informacje o wykorzystanych krajowych środkach odwoławczych,
- zestawienie wydanych w sprawie decyzji wraz z informacją dot. ich treści, daty wydania, organu wydającego.

Do powyższego należy dołączyć kopie wszystkich wskazanych decyzji.

Wysyłkę listu wraz z załączonymi dokumentami należy dokonać na poniższy adres:

**The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
F – 67075 Strasbourg Codex
Francja**

Ważne:

Za datę wniesienia skargi uznana jest data jej wysyłki.

2. Oficjalnymi językami Trybunału są język francuski i język angielski ale Skarżący wnosić może skargę w języku ojczystym (np. polskim). Ponieważ jednak przedstawiciele państw (w tym Polski) muszą w postępowaniu przed Trybunałem posługiwać się językiem urzędowym, to należy mieć na uwadze, że Skarżący może otrzymać replikę odpowiedzi państwa na swoją skargę w języku angielskim lub francuskim. Trybunał nie dokonuje dla Skarżącego tłumaczeń na język ojczysty żadnych dokumentów.

Jeżeli z jakichkolwiek względów Skarżący nie będzie chciał publicznie ujawniać swojej tożsamości musi o tym poinformować Trybunał w swojej skardze i jednocześnie przedłożyć racjonalne argumenty dla odstąpienia od zasady ujawniania danych. Prezes Izby Trybunału może przychylić się do takiego racjonalnie uzasadnionego wniosku Skarżącego.

Wysłanie listu do Trybunału może wywołać dwojakiego rodzaju konsekwencje:

- Skarżący zostanie poproszony o ewentualne uzupełnienie dokumentacji lub/i
- otrzymać może formularz skargi (gdy nie wysyłał go wcześniej) będący formalną podstawą do wniosku o jej zbadanie.

W obydwu przypadkach Trybunał wyznaczy termin na dokonanie czynności, którego przestrzeganie jest konieczne. Jednocześnie Kancelaria Trybunału informując o powyższym, nada skardze wynikający z ich rejestru numer o czym powiadomi Skarżącego w „liście rejestracyjnym”. Pamiętać należy, że informacja ta nie oznacza, że sprawa została zakwalifikowana do rozpatrzenia a jedynie, że skardze nadano numer w rejestrze.

3. Formularz skargi jest obszerny i składa się z ośmiu części. Wyżej wskazano adres internetowy, pod którym można znaleźć instrukcję wypełniania formularza w języku polskim. Zazwyczaj jednak taka instrukcja jest dołączona przez Trybunał wraz z formularzem skargi.

Należy zasugerować, aby już na tym na tym etapie, korzystano z pomocy adwokata lub radcy prawnego ewentualnie innego prawnika – praktyka przy wypełnianiu formularza nawet, jeżeli nie będzie on w kolejnych etapach pełnomocnikiem w postępowaniu. Przygotowanie formularza ma bowiem podstawowe znaczenie dla oceny wypełnienia warunków decydujących o dopuszczalności skargi.

Wspomniany formularz ma następujące części:

a) określenie Stron

W tej części zawieramy dane osobowe jak imię, nazwisko, płeć, narodowość, obywatelstwo, adres, adres do korespondencji (jeżeli nie jest nim miejsce zamieszkania), a także – o ile ustanowimy – dane naszego reprezentanta (pełnomocnika do tej sprawy). Jeżeli takiego ustanawiamy, to musi on posiadać nie tylko znajomość języka urzędowego (francuskiego lub angielskiego) w stopniu koniecznym dla reprezentacji ale nadto być uprawnionym do występowania w Polsce przed sądami powszechnymi.

b) oświadczenie dotyczące stanu faktycznego

Należy w sposób zwięzły i jasny dokonać przedstawienia meritum sprawy wraz z istotnymi dla niej faktami. Koniecznie należy przy tym opisie zachować chronologiczne przedstawianie zdarzeń tak, aby następowały po sobie w kolejności rzeczywistej.

c) oświadczenie o domniemanych naruszeniach Konwencji

Jest to dla merytorycznej oceny podstawy prawnej dla wnoszenia skargi zasadniczy punkt. W nim znajduje swoje odzwierciedlenie stwierdzenie, że Trybunał rozpatruje tylko takie skargi, które dotyczą naruszeń praw zawartych w Konwencji i Protokołach Dodatkowych. Wyjaśnienie więc, które z przepisów chronionych przez Trybunał zostały zdaniem Skarżącego naruszone oraz uzasadnienie tego stanowiska, stanowi podstawowe dla rozpatrzenia skargi zagadnienie.

d) oświadczenie dotyczące art.35 Konwencji

Jest to obszerna część składająca się z trzech fragmentów w których należy zawrzeć informacje pozwalające na dokonanie weryfikacji podjętych przez Skarżącego krajowych środków odwoławczych.

e) oświadczenie odnośnie roszczenia Skarżącego

Jest to dla istoty efektu zamierzonego przez Skarżącego bardzo ważny element wniosku. Należy określić co jest motywacją dla wnoszenia skargi, jaki zamiar chce osiągnąć Skarżący. Inaczej mówiąc należy określić zakres roszczenia, jakie ma Skarżący w stosunku do pozywanego państwa, a także ogólnie określić satysfakcjonujące dla Skarżącego warunki zadośćuczynienia, gdyby skarga okazała się uzasadniona.

Przy formułowaniu tych ostatnich należy kierować się zasadą rzeczywi-
stych krzywd i proporcjonalnością zadośćuczynienia.

f) oświadczenie odnośnie postępowania przed innymi organami międzynarodowymi w sprawie

Jest to kolejny materiał weryfikacyjny dotyczący dopuszczalności skargi przed Trybunałem. Współcześnie, wraz z rozwojem narzędzi ochrony praw człowieka, jednostki uzyskały szereg możliwości dochodzenia swoich praw przed międzynarodowymi organami. Oczywiście, kompetencje Trybunału są w tym zakresie bardzo obszerne i efektywne, ale jednostka ma prawo korzystać także z innych możliwości jak np. skarga do Trybunału Unii Europejskiej (poprzednio Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości), unijnego Sądu I-szej Instancji, Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców, Komitetu Praw Człowieka, itp. Z tego powodu Skarżący powinien dołączyć wszelkie informacje dotyczące wykorzystania tych innych środków pozakrajowej kontroli i przedłożyć kopie ewentualnych dokumentów związanych z tymi postępowaniami. Jak już wcześniej o tym była mowa, Trybunał nie orzeka w tych sprawach, które są lub były rozpatrywane przez inny organ międzynarodowy zgodnie z jego właściwością (to jest przyjętych do rozpoznania).

g) wykaz i kopie wszelkich dokumentów dotyczących sprawy

Jest oczywistym, iż skarga nie będzie przedstawiała właściwej wartości, jeżeli nie dołączy się do niej kopii wszelkich dokumentów jej dotyczących. Dokumentacja ta stanowić będzie podstawowy dowód w sprawie i dlatego koniecznym jest dołączenie kopii wszystkich decyzji i orzeczeń, na które powoływano się wcześniej, a także tych, które w naszej ocenie powinny być dowodem w sprawie z uwagi na ich znaczenie. Pamiętać przy tym należy, aby dokumentacja ta była zupełna to znaczy zawierała nie tylko wszystkie powołane decyzje czy rozstrzygnięcia ale także ich uzasadnienie dokonane przez organ wydający. Do tej kategorii dowodów należą także pisma kierowane do organów krajowych związane z tokiem procedowania (np. skargi, zażalenia, itp.) zawierające motywację i stanowisko prezentowane wobec organów przez Skarżącego. Trybunał nie zwraca dokumentów a więc przesyłać należy ich kopie a nie oryginały. Do tej chronologicznie ułożonej dokumentacji należy dołączyć wykaz przekazywanych wraz ze skargą załączników.

h) deklaracja i podpis

W zasadzie podpis składa Skarżący. Jeżeli jednak wyznaczył on dla prowadzenia sprawy swojego pełnomocnika, wówczas podpis złoży ten pełnomocnik. W takim wypadku do Skargi musi być dołączony odpowiedni dokument pełnomocnictwa wystawiony i podpisany przez Skarżącego.

4. Zazwyczaj bardzo istotnym dla obywateli Polski kierujących skargi do Trybunału jest problem dostępności do **pomocy prawnej i jej sfinansowania**. Należy jednoznacznie stwierdzić, że do etapu przyjęcia skargi (a więc nie jej samego zarejestrowania lecz zakwalifikowania jako dopuszczalnej) i do otrzymania przez Skarżącego repliki odpowiedzi państwa na jego skargę, ponosi on sam koszty związane z przygotowaniem skargi i jej udokumentowaniem oraz przekazaniem do Trybunału. Oczywiście, może w tym zakresie starać się o pomoc finansową ze strony różnych organizacji pozarządowych czy innych sponsorów (w tym kancelarii prawnych, dla których jego skarga może być precedensową okazją), ale nie ma instytucjonalnych form pomocy publicznej w tej materii. Zapewne na tym etapie pewne wskazówki prawne mogą udzielić różnego rodzaju ośrodki (poradnie) pomocy prawnej, kliniki prawa przy uniwersytetach, a także Biuro Informacji Rady Europy.

Siedziba tego Biura mieści się pod adresem:

Biuro Informacji Rady Europy
Al. Niepodległości 22, pok. 202
02-653 Warszawa
Tel. 22 843 20 84, 22 853 57 73

Ze strony Trybunału istnieje – po otrzymaniu wspomnianej repliki – możliwość uzyskania pomocy prawnej na wniosek Skarżącego. Niekiedy, pomoc taka inicjowana jest także na wniosek Prezesa Izby, ale we własnym interesie Skarżący powinien złożyć stosowny wniosek. Rozpatruje go Prezes Izby o ile uzna, że pomoc taka jest konieczna dla prawidłowego postępowania przed Izba, a Skarżący nie posiada wystarczających środków finansowych na pokrycie niezbędnych kosztów (w całości lub w części). W związku z tym Skarżący starający się o pomoc prawną winien wykazać stan posiadanego majątku, przedłożyć dokumenty dotyczące poziomu dochodów oraz obciążających go zobowiązań finansowych. W tym celu wypełnia on formularz deklaracji (jest na stronach internetowych wskazanych wcześniej, a także można wnieść o jego nadesłanie wraz z repliką składając skargę), która następnie jest potwierdzana przez właściwy dla celów podatkowych organ skarbowy (urząd skarbowy). Dokument ten sporządzany jest w języku polskim a państwo, jako strona w postępowaniu przed Trybunałem, ma prawo do wnoszenia swoich uwag odnośnie podstaw udzielania pomocy Skar-

żącemu. Pomoc prawna może obejmować zarówno honorarium dla reprezentującego Skarżącego pełnomocnika jak również pokrycie innych niezbędnych kosztów (jak np. podróży i pobytu) Skarżącego czy jego pełnomocnika. Należy mieć na względzie, że Prezes Izby jeżeli oceni, iż przestały istnieć przesłanki dla dalszej pomocy, może uchylić zarówno samą pomoc prawną jak i warunki jej udzielania.

5. Przyjęcie skargi do rozpoznania oznacza, iż zdaniem Trybunału jest ona dopuszczalna pod względem formalnym, a Skarżący dokonał uprawdopodobnienia naruszenia praw chronionych Konwencją i Protokołami Dodatkowymi. Tym samym skarga podlegać będzie badaniu oraz procedurze określonej w Konwencji i w Regulaminie Trybunału. Nie oznacza to jednak, że w każdym przypadku Trybunał zobligowany będzie do wydania orzeczenia merytorycznego w sprawie skargi. Skarga zostanie bowiem skreślona z listy jeżeli na skutek podjętej inicjatywy organów Trybunału – głównie szefa Kancelarii – lub z własnej woli, Strony (a więc Skarżący i państwo) dokonają zawarcia ugody kończącej spór. Postępowanie dotyczące zawarcia ugody nie ma charakteru publicznego i jest poufne. Dlatego Trybunał po zawarciu ugody wydaje nie orzeczenie, a lakoniczną decyzję o skreśleniu skargi z listy, w której ogranicza się jedynie do krótkiego stwierdzenia faktu i przyjętego rozwiązania polubownego.

Jak powyżej stwierdzono, rozpatrzenie skargi wymaga uprzedniej decyzji o jej dopuszczalności. Decyzja taka obecnie, po zmianach wprowadzonych w życie od 1 czerwca 2010 r., może być podjęta przez różne organy Trybunału. Dla usprawnienia całego procesu skargowego wprowadzono kompetencję dla sędziego „zasiadającego jednoosobowo” do uznania skargi za niedopuszczalną. Decyzja taka jest ostateczna, a więc nie można dokonywać odwołania od niej do kolegialnych gremiów Trybunału. Skarga uznana za dopuszczalną przekazywana jest organom Trybunału do dalszego rozpatrywania (komitetom lub Izbom), które mogą (z tym, że komitet jednomyślnie) mimo to uznać skargę za niedopuszczalną. Także i od tej decyzji brak środka zaskarżenia.

Z powyższego wynika, że Trybunał (działając poprzez sędziego jednoosobowo lub kolektywnie jako komitet czy Izba) ma pełną autonomię w zakresie oceny spełnienia warunków dopuszczalności dla skargi kierowanej do tego sądu. Ta autonomia właśnie często jest niezrozumiała dla Skarżących, którzy traktują przecież swój problem związany z poczuciem naruszenia chronionych praw zawsze subiektywnie.

Wybrane elementy procedury przed Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości

1. Skład i organizacja Trybunału

W skład Trybunału wchodzi powołani przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy na 9 lat niezależni sędziowie, po jednym z każdego państwa członkowskiego (aktualnie jest ich 47). Działają oni we własnym imieniu i są w pełni niezawisli w orzekaniu. Ogół sędziów tworzy plenarne Zgromadzenie Trybunału, które m.in. na trzyletnie kadencje wybiera Przewodniczącego Trybunału i jego zastępcę, uchwała Regulamin i wybiera szefa Kancelarii.

Rozpatrywanie spraw dokonywane jest w składzie jednego sędziego, komitetów trzech sędziów, Izb siedmiu sędziów i Wielkiej Izby liczącej 17 sędziów. Sędziowie **jednoosobowo** (po zmianie wynikającej z Protokołu Dodatkowego nr 14) mogą uznać sprawę za niedopuszczalną i skreślić ją z rejestru spraw. Nie dokonuje jednak tego w odniesieniu do skarg przeciwko krajowi, którego sam jest obywatelem. Jednoosobowo sędzia nie posiada kompetencji do rozpatrzenia merytorycznego skargi i musi przekazać ją – po uznaniu za dopuszczalną – do komitetu lub Izby.

Komitet rozpatruje skargę i wydaje na zasadzie jednomyślności wyrok w sprawie przedmiotu skargi, o ile dotyczy ona kwestii będących „przedmiotem ugruntowanego orzecznictwa Trybunału” (art. 28 ust.1 lit b). W pozostałych przypadkach sprawa kierowana będzie do **Izby**. Gdyby jednak w toczącej się sprawie indywidualnej (a więc wniesionej przez osobę) pojawiło się bardzo istotne, precedensowe zagadnienie dotyczące interpretacji (wykładni, rozumienia) Konwencji albo pojawiła się możliwość, iż rozstrzygnięcie tego problemu byłoby sprzeczne z wcześniej wydanymi wyrokami, Izba może przekazać swoją właściwość w tej sprawie na rzecz **Wielkiej Izby**. Ta ostatnia rozpatruje więc w zasadzie skargi pomiędzy państwami (a więc nie wnoszone przez podmioty indywidualne) i te, które są jej przekazane do rozpatrzenia przez Izbę w wyniku

zrzeczenia się właściwości. Może ona także (o czym niżej będzie mowa) wyjątkowo, na wniosek stron sporu, dokonać ponownego wyrokowania w stosunku do spraw zakończonych uprzednio orzeczeniami Izb.

2. Postępowanie przed Trybunałem

Skarżący może samodzielnie przygotować wniosek do Trybunału uwzględniając przy tym wszelkie przesłanki formalne, o których była wcześniej mowa. W przypadku uznania skargi za dopuszczalną oraz zakomunikowania tego rządowi państwa, przeciwko któremu jest złożona skarga, Skarżący **musi być reprezentowany przed Trybunałem** przez adwokata, radcę prawnego lub innego prawnika (np. profesora prawa) uprawnionego do wykonywania praktyki w państwach będących stroną Konwencji oraz mieszkającego w jednym z nich. Jest oczywistym, że pełnomocnik ten musi biegle znać jeden z urzędowych języków (francuski lub angielski).

Rozpatrywanie merytoryczne skargi odbywa się niejako w dwóch etapach: pisemnym i ustnym. W pierwszym z nich zarówno Skarżący jak i państwo zostaną przez Trybunał zobowiązani do pisemnego przedstawienia swoich stanowisk (memoriałów) i ewentualnie innych dokumentów popierających zasadność prezentowanej argumentacji. Sąd określi terminy, w jakich te obowiązki powinny być wykonane pod rygorem pominięcia stanowiska strony w dalszym postępowaniu. Równoległe skład orzekający dokonuje sprawdzenia stanu faktycznego sprawy i jeżeli uzna to za niezbędne, przeprowadza dochodzenie. Po dokonaniu powyższej fazy może (ale nie musi, gdy przykładowo wynik dochodzenia jest jednoznaczny i brak jakichkolwiek wątpliwości co do zakresu naruszeń, faktów i dowodów) być wyznaczona ustna faza rozpatrywania skargi, a więc **rozprawa**. Udział w niej biorą pełnomocnicy obydwu stron (Skarżącego i państwa) i jest ona ukształtowana zgodnie z regulaminem Trybunału przez sam Trybunał. Ustalona jest więc kolejność wystąpień ustnych, ich czas i wszelkie szczegóły techniczne co powoduje duże sformalizowanie tego etapu postępowania. W trakcie rozprawy sędziowie mogą zadawać reprezentantom stron sporu wszelkie pytania, których celem jest wyjaśnienie związanych ze sprawą faktów lub stanu prawnego. Rozprawa – o ile Trybunał sam nie zdecyduje inaczej z uwagi na wyjątkowe okoliczności (np. bezpieczeństwo publiczne) – jest publiczna, a więc otwarta dla publiczności. Także wszelkie związane ze sprawą dokumenty (za wyjątkiem tych, które dotyczą negocjacji ugodowych) są dostępne publicznie w Kancelarii chyba, że Przewodniczący Trybunału zdecyduje inaczej.

Po zakończeniu rozprawy sędziowie odbywają poufnie **naradę**, której obrady nie są podawane do wiadomości publicznej, a przebieg jest utajniony. Po naradzie sędziowie większością głosów (zawsze w głosowaniu jest nieparzysta liczba sędziów) przyjmują ostatecznie treść orzeczenia, a więc zapada **wyrok** w sprawie. Sędzia, który głosował inaczej niż większość podejmująca orzeczenie, może złożyć tzw. opinię odrębną. Dla mocy wyroku nie ma to jednak znaczenia. Wyrok zawsze obejmuje przedstawienie stanu faktycznego będącego podstawą składowanej skargi, przedłożenie prawnych argumentów, które zdaniem sądu są podstawą dla ukształtowania treści samego orzeczenia co do istoty oraz sentencję wyroku, tj. określenie zaistnienia naruszenia Konwencji lub jego brak, zakres ewentualnego zadośćuczynienia dla Skarżącego oraz orzeczenie w kwestii kosztów i wydatków. W przeciwieństwie do sądownictwa krajowego, wyroki (jak i decyzje o niedopuszczeniu skargi lub jej skreśleniu z rejestru na wniosek Skarżącego) zawsze zawierają uzasadnienie. Orzeczenia są publikowane w jednym z języków urzędowych, ale sam Trybunał może nakazać publikację w obu językach np. aby uniknąć kontrowersji w zakresie rozumienia terminów prawnych użytych w orzeczeniu i związanych z tym problemów interpretacyjnych.

3. Moc prawna i skutek orzeczenia Trybunału

Wyrok Wielkiej Izby jest ostateczny zaś wyroki Izb stają się zgodnie z art. 42 Konwencji ostateczne na zasadach wskazanych w art. 44 ustęp 2. Wynika z tej ostatniej regulacji, iż strony sporu mogą złożyć oświadczenie, iż nie będą wnioskować o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby. Mogą także postąpić inaczej, a mianowicie w ciągu trzech miesięcy od daty wydania wyroku złożyć wniosek o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby. Wykorzystanie takiej możliwości nastąpić może jednakże tylko w „wyjątkowych przypadkach”, a więc gdy „sprawa ujawnia poważne zagadnienie dotyczące interpretacji lub stosowania niniejszej konwencji i jej protokołów lub poważną kwestię o znaczeniu ogólnym” (art. 43 ustęp 2 Konwencji). Ocenę zasadności takiego wniosku dokonuje pięciosobowy skład sędziowski z Wielkiej Izby i ta ocena jest niepodważalna. Jak z powyższego wynika orzeczenia są w zasadzie niezaskarżalne, a ich ewentualne wzruszenie przez Wielką Izbę jest wyjątkowo możliwe gdy ona sama uzna, że weryfikacja podjętego orzeczenia jest rzeczywiście uzasadniona ze wskazanych powodów. Wyrok ostateczny podlegać będzie opublikowaniu (baza orzeczeń Trybunału w Strasburgu w sprawach polskich: www.prawaczlowieka.edu.pl). Peł-

ne orzecznictwo Trybunału jest dostępne na oficjalnej stronie internetowej w języku angielskim i francuskim: www.echr.coe.int/ECHR/EN?Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/.

Prawomocne orzeczenie wiąże strony, w tym państwa, które „zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku” (art. 46 ust. 1). Nie oznacza to jednak, iż taki wyrok z mocy prawa, a więc niejako automatycznie, powoduje uchylenie mocy prawnej (a więc eliminuje z obrotu prawnego) sprzecznego z nim orzeczenia sądu krajowego. Państwo ma jednak obowiązek podjęcia wszelkich koniecznych działań aby doszło do dostosowania sytuacji faktycznej lub prawnej do wymogów Konwencji. Samo państwo określi jednak jakie to mają być działania, a więc np. wznowienie postępowania uprzednio zakończonego prawomocnym wyrokiem, wydanie decyzji w sprawie odszkodowania, zwolnienie z aresztu tymczasowo aresztowanego, dokonanie zmiany przepisów prawnych itp.

Dla Skarżącego, którego skarga została rozpatrzona pozytywnie, niezwykle istotne jest to, że prawomocny wyrok przekazywany jest także Komitetowi Ministrów Rady Europy, który to organ „czuwa nad jego wykonaniem”. Jest więc prowadzony swoisty monitoring prawidłowości zachowania się państwa jako konsekwencji naruszenia przez nie wobec Skarżącego praw. Gdyby problemy z wykonaniem wyroku przez państwo były związane z trudnościami interpretacyjnym z niego wynikającymi, wówczas Komitet Ministrów może przekazać ten problem do załatwienia w formie wykładni Trybunałowi. Jest to niezwykle rzadki przypadek. Jeżeli jednak – co zdarza się częściej – Komitet Ministrów uważa, że odmowa przestrzegania przez państwo prawomocnego wyroku wynika z jakichkolwiek innych powodów, może większością 2/3 swoich członków skierować do Trybunału formalne zapytanie „czy ta Strona nie wykonała swojego zobowiązania”. Trybunał w przypadku uznania, że do takiego naruszenia doszło przekaże sprawę do Komitetu Ministrów, aby ten „rozważył środki, jakie należy podjąć” (art. 46 ust. 3 i 4). Zazwyczaj obok napiętnowania na arenie międzynarodowej państwo łamiące zasadę przestrzegania wyroków Trybunału naraża się na sankcje finansowe, a także organizacyjne (np. wykluczenie z Rady Europy jako państwo uznane za nie spełniające kryterium państwa prawnego).

ZAŁĄCZNIKI

- 1.** Tekst Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (tekst scalony nieoficjalny uwzględniający zmiany wynikające z Protokołu nr 14 z 13 maja 2004 r.) – wybrane fragmenty
- 2.** Zestawienie sumaryczne praw i wolności gwarantowanych przez Europejską Konwencję Praw Człowieka i zawarte do niej Protokoły dodatkowe
- 3.** Wykaz ważnych dla Skarżących adresów internetowych

KONWENCJA O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI

(wybrane fragmenty)

(Nieoficjalny tekst scalony Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5, 8 i 14 oraz uzupełniona Protokołem nr 2. Konwencja w tej treści obowiązuje od chwili wejścia w życie Protokołu nr 14. Zgodnie z art. 19 Protokołu nr. 14 wszedł on w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia, w którym wszystkie Strony Konwencji wyrażą zgodę na związanie się Protokołem zgodnie z postanowieniami art. 18 Protokołu co nastąpiło w dniu 1 czerwca 2010 r.).

Artykuł 1 OBOWIĄZEK PRZESTRZEGANIA PRAW CZŁOWIEKA

Wysokie Układające się Strony zapewniają każdemu człowiekowi, podlegającemu ich jurysdykcji, prawa i wolności określone w rozdziale I niniejszej konwencji.

PRAWA I WOLNOŚCI

Artykuł 2 PRAWO DO ŻYCIA

1. Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego, skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę.

2. Pozbawienie życia nie będzie uznane za sprzeczne z tym artykułem, jeżeli nastąpi w wyniku bezwzględnie koniecznego użycia siły:
 - a) w obronie jakiegokolwiek osoby przed bezprawną przemocą;
 - b) w celu wykonania zgodnego z prawem zatrzymania lub uniemożliwienia ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem,
 - c) w działaniach podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania.

Artykuł 3

ZAKAZ TORTUR

Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Artykuł 4

ZAKAZ NIEWOLNICTWA I PRACY PRZYMUSOWEJ

1. Nikt nie może być trzymany w niewoli lub w poddaństwie.
2. Nikt nie może być zmuszony do świadczenia pracy przymusowej lub obowiązkowej.
3. W rozumieniu tego artykułu pojęcie „praca przymusowa lub obowiązkowa” nie obejmuje:
 - a) żadnej pracy, jakiej wymaga się zwykle w ramach wykonywania kary pozbawienia wolności orzeczonej zgodnie z postanowieniami artykułu 5 niniejszej konwencji lub w okresie warunkowego zwolnienia;
 - b) żadnej służby o charakterze wojskowym bądź służby wymaganej zamiast obowiązkowej służby wojskowej w tych krajach, które uznają odmowę służby wojskowej ze względu na przekonania;
 - c) żadnych świadczeń wymaganych w stanach nadzwyczajnych lub klęsk zagrażających życiu lub dobru społeczeństwa;
 - d) żadnej pracy ani świadczeń stanowiących część zwykłych obowiązków obywatelskich.

Artykuł 5

PRAWO DO WOLNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA OSOBISTEGO

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:
 - a) zgodnego z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd;

- b) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku;
 - c) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w celu postawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą, lub, jeśli jest to konieczne, w celu zapobieżenia popełnieniu takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu;
 - d) pozbawienia nieletniego wolności na podstawie zgodnego z prawem orzeczenia w celu ustanowienia nadzoru wychowawczego lub zgodnego z prawem pozbawienia nieletniego wolności w celu postawienia go przed właściwym organem;
 - e) zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby w celu zapobieżenia szerzeniu przez nią choroby zakaźnej, osoby umyślowo chorej, alkoholika, narkomana lub włóczęgi;
 - f) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania osoby, w celu zapobieżenia jej nielegalnemu wkroczeniu na terytorium państwa, lub osoby, przeciwko której toczy się postępowanie o wydalenie lub ekstradycję.
2. Każdy, kto został zatrzymany, powinien zostać niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku poinformowany o przyczynach zatrzymania i o stawianych mu zarzutach.
 3. Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę.
 4. Każdy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezwzględnie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem.
 5. Każdy, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią tego artykułu zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo do odszkodowania.

Artykuł 6

PRAWO DO RZETELNEGO PROCESU SĄDOWEGO

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości.
2. Każdego oskarżonego o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą.
3. Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do:
 - a) niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia;
 - b) posiadania odpowiedniego czasu i możliwości do przygotowania obrony;
 - c) bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony – do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości;
 - d) przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia oraz żądania obecności i przesłuchania świadków obrony na takich samych warunkach jak świadków oskarżenia;
 - e) korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie.

Artykuł 7

ZAKAZ KARANIA BEZ PODSTAWY PRAWNEJ

1. Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia. Nie będzie również wymierzona kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony.
2. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w sądzeniu i karaniu osoby winnej działania lub zaniechania, które w czasie popełnienia stanowiły czyn zagrożony karą według ogólnych zasad uznanych przez narody cywilizowane.

Artykuł 8

PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA PRYWATNEGO I RODZINNEGO

1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.
2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Artykuł 9

WOLNOŚĆ MYŚLI, SUMIENIA I WYZNANIA

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne.
2. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Artykuł 10

WOLNOŚĆ WYRAŻANIA OPINII

1. Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państw do poddania procedurze zezwoleń przedsiębiorstw radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych.
2. Korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej.

Artykuł 11

WOLNOŚĆ ZGROMADZANIA SIĘ I STOWARZYSZANIA SIĘ

1. Każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się oraz do swobodnego stowarzyszania się, włącznie z prawem tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla ochrony swoich interesów.
2. Wykonywanie tych praw nie może podlegać innym ograniczeniom niż te, które określa ustawa i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwu, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Niniejszy przepis nie stanowi przeszkody w nakładaniu zgodnych z prawem ograniczeń w korzystaniu z tych praw przez członków sił zbrojnych, policji lub administracji państwowej.

Artykuł 12

PRAWO DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

Mężczyźni i kobiety w wieku małżeńskim mają prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tego prawa.

Artykuł 13

PRAWO DO SKUTECZNEGO ŚRODKA ODWOŁAWCZEGO

Każdy, czyje prawa i wolności zawarte w niniejszej konwencji zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka odwoławczego do właściwego organu państwowego także wówczas, gdy naruszenia dokonały osoby wykonujące swoje funkcje urzędowe.

Artykuł 14

ZAKAZ DYSKRYMINACJI

Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.

Artykuł 15

UCHYLANIE STOSOWANIA ZOBOWIĄZAŃ W STANIE NIEBEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO

1. W przypadku wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego zagrożającego życiu narodu, każda z Wysokich Układających się Stron może podjąć środki uchylające stosowanie zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji, pod warunkiem że środki te nie są sprzeczne z innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego.
2. Na podstawie powyższego przepisu nie można uchylić zobowiązań wynikających z artykułu 2, z wyjątkiem przypadków śmierci będących wynikiem zgodnych z prawem działań wojennych, oraz zobowiązań zawartych w artykułach 3, 4 (ustęp 1) i 7.
3. Każda z Wysokich Układających się Stron, korzystając z prawa do uchylecia zobowiązań, poinformuje wyczerpująco Sekretarza Generalnego Rady Europy o środkach, które podjęła, oraz powodach ich zastosowania. Informować będzie również Sekretarza Generalnego Rady Europy, kiedy podjęte środki przestaną działać, a przepisy konwencji będą ponownie w pełni stosowane.

ROZDZIAŁ II

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

Artykuł 19

UTWORZENIE TRYBUNAŁU

W celu zapewnienia przestrzegania zobowiązań wynikających dla Wysokich Układających się Stron z Konwencji i jej protokołów tworzy się Europejski Trybunał Praw Człowieka, zwany dalej „Trybunałem”. Działa on w sposób stały.

Artykuł 26

SKŁAD JEDNEGO SĘDZIEGO, KOMITETY, IZBY I WIELKA IZBA

1. W celu rozpatrzenia wniesionych spraw Trybunał zasiada w składzie jednego sędziego, komitetów trzech sędziów, Izb siedmiu sędziów i Wielkiej Izby siedemnastu sędziów. Komitety tworzone są przez Izby Trybunału na czas wyznaczony.
2. Na wniosek Zgromadzenia plenarnego Trybunału, Komitet Ministrów może, na zasadzie jednomyślnej decyzji i na czas wyznaczony, zmniejszyć do pięciu liczbę sędziów w Izbach.
3. Zasiadając jednoosobowo sędzia nie rozpatruje skarg przeciwko Wysokiej Układającej się Stronie, z ramienia której został wybrany.
4. W składzie Izby i Wielkiej Izby zasiada z urzędu sędzia wybrany z ramienia zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony. W przypadku braku takiego sędziego albo gdy sędzia taki nie jest w stanie zasiadać, funkcję sędziego pełni inna osoba wybrana przez Przewodniczącego Trybunału z listy uprzednio przedłożonej przez tę Stronę.
5. W składzie Wielkiej Izby zasiadają także: Przewodniczący Trybunału, wiceprzewodniczący, Przewodniczący Izb oraz inni sędziowie wybrani zgodnie z regulaminem Trybunału. W przypadku przekazania sprawy do Wielkiej Izby w trybie artykułu 43 żaden sędzia ze składu Izby, która wydała wyrok, nie zasiada w składzie Wielkiej Izby, z wyjątkiem Przewodniczącego Izby i sędziego, który zasiadał z ramienia zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony.

Artykuł 27

KOMPETENCJA SĘDZIÓW ZASIADAJĄCYCH JEDNOOSOBOWO

1. Sędzia zasiadający jednoosobowo może uznać za niedopuszczalną lub skreślić z listy spraw w Trybunale skargę wniesioną na podstawie artykułu 34, jeśli taka decyzja może zostać podjęta bez dalszego rozpatrywania.

2. Decyzja taka jest ostateczna.
3. Jeśli sędzia zasiadający jednoosobowo nie uzna skargi za niedopuszczalną albo nie skreślił jej, sędzia ten przekazuje ją do komitetu lub do Izby w celu dalszego rozpatrywania.

Artykuł 28

KOMPETENCJA KOMITETÓW

1. W odniesieniu do skargi wniesionej na podstawie artykułu 34 komitet może, na zasadzie jednomyślności, a uznać ją za niedopuszczalną lub skreślić z listy spraw, jeśli taka decyzja może zostać podjęta bez dalszego rozpatrywania; lub b uznać ją za dopuszczalną i wydać w tym samym czasie wyrok w sprawie przedmiotu skargi, jeśli tkwiące u podstaw sprawy zagadnienie dotyczące wykładni lub stosowania niniejszej konwencji lub jej protokołów jest już przedmiotem ugruntowanego orzecznictwa Trybunału.
2. Decyzje i wyroki wydane na podstawie ustępu 2 są ostateczne.
3. Jeśli sędzia wybrany z ramienia Wysokiej Układającej się Strony nie jest członkiem komitetu, komitet może na każdym etapie postępowania zaprosić tego sędziego do zajęcia miejsca jednego z członków komitetu, mając na względzie wszystkie istotne czynniki, włączając to, czy ta Strona sprzeciwiła się zastosowaniu procedury na podstawie ustępu 1.b.

Artykuł 29

DECYZJE IZBY W SPRAWIE DOPUSZCZALNOŚCI I PRZEDMIOTU

1. Jeśli żadna decyzja nie została podjęta na podstawie artykułu 27 lub 28, albo nie wydano wyroku na podstawie artykułu 28, decyzję w sprawie dopuszczalności i przedmiotu skarg indywidualnych wniesionych w trybie artykułu 34 podejmuje Izba. Decyzja w sprawie dopuszczalności może zostać podjęta odrębnie.
2. W sprawie dopuszczalności i przedmiotu skarg międzypaństwowych wniesionych w trybie art. 33 decyduje Izba. Decyzję w sprawie dopuszczalności podejmuje się odrębnie, chyba że Trybunał, w wyjątkowych przypadkach, postanowi inaczej.

Artykuł 32

WŁAŚCIWOŚĆ TRYBUNAŁU

1. Trybunał jest właściwy do rozpoznania wszystkich spraw dotyczących interpretacji i stosowania niniejszej konwencji i jej protokołów, które zostaną mu przedłożone na podstawie artykułów 33, 34, 46 i 47.
2. Spór dotyczący właściwości Trybunału rozstrzyga sam Trybunał

Artykuł 34

SKARGI INDYWIDUALNE

Trybunał może przyjmować skargi każdej osoby, organizacji pozarządowej lub grupy jednostek, która uważa, że stała się ofiarą naruszenia przez jedną z Wysokich Układających się Stron praw zawartych w niniejszej konwencji lub jej protokołach. Wysokie Układające się Strony zobowiązują się nie przeszkadzać w żaden sposób skutecznemu wykonywaniu tego prawa.

Artykuł 35

WYMOGI DOPUSZCZALNOŚCI

1. Trybunał może rozpatrywać sprawę dopiero po wyczerpaniu wszystkich środków odwoławczych, przewidzianych prawem wewnętrznym, zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego, i jeśli sprawa została wniesiona w ciągu sześciu miesięcy od daty podjęcia ostatecznej decyzji.
2. Trybunał nie rozpatruje żadnej skargi wniesionej w trybie artykułu 34, która:
 - a) jest anonimowa lub
 - b) jest co do istoty identyczna ze sprawą już rozpatrzoną przez Trybunał lub ze sprawą, która została poddana innej międzynarodowej procedurze dochodzenia lub rozstrzygnięcia, i jeśli skarga nie zawiera nowych, istotnych informacji.
3. Trybunał uznaje za niedopuszczalną każdą skargę indywidualną wniesioną w trybie artykułu 34, jeśli uważa, że:
 - a) skarga nie daje się pogodzić z postanowieniami niniejszej konwencji lub jej protokołów, jest w sposób oczywisty nieuzasadniona lub stanowi nadużycie prawa do skargi; lub
 - b) skarżący nie doznał znaczącego uszczerbku, chyba że poszanowanie praw człowieka w rozumieniu niniejszej konwencji i jej protokołów wymaga rozpatrzenia przedmiotu skargi oraz pod warunkiem, że żadna sprawa, która nie została należycie rozpatrzona przez sąd krajowy, nie może być odrzucona na tej podstawie.
4. Trybunał odrzuca każdą skargę, którą uznaje za niedopuszczalną w myśl niniejszego artykułu. Trybunał może tak zdecydować w każdej fazie postępowania.

Artykuł 37

SKREŚLENIE SKARGI Z LISTY

1. Trybunał może w każdej fazie postępowania zdecydować o skreśleniu skargi z listy spraw, jeżeli okoliczności prowadzą do wniosku, że:
 - a) skarżący nie podtrzymuje swej skargi lub
 - b) spór został już rozstrzygnięty, lub
 - c) z jakiegokolwiek innej przyczyny ustalonej przez Trybunał nie jest uzasadnione dalsze rozpatrywanie skargi.

Jednakże Trybunał kontynuuje rozpatrywanie skargi, jeśli wymaga tego poszanowanie praw człowieka w rozumieniu niniejszej konwencji i jej protokołów.

2. Trybunał może podjąć decyzję o ponownym wpisaniu skargi na listę spraw, jeśli uzna, że okoliczności uzasadniają takie postępowanie.

Artykuł 38

ROZPATRYWANIE SPRAWY

Trybunał rozpatruje sprawę z udziałem przedstawicieli stron i, jeśli zachodzi potrzeba, podejmuje dochodzenie, a zainteresowane Wysokie Układające się Strony udziela dla jego skutecznego przeprowadzenia wszelkich niezbędnych ułatwień.

Artykuł 39

POLUBOWNE ZAŁATWIANIE

1. Na każdym etapie postępowania Trybunał może postawić się do dyspozycji zainteresowanych stron celem polubownego załatwienia sprawy na zasadach poszanowania praw człowieka w rozumieniu niniejszej konwencji i jej protokołów.
2. Postępowanie prowadzone w trybie ustępu 1 jest poufne.
3. Jeśli zdołano doprowadzić do polubownego załatwienia sprawy, Trybunał skreśla skargę z listy spraw w formie decyzji, która ogranicza się do krótkiego przedstawienia faktów i przyjętego rozwiązania.
4. Taką decyzję przekazuje się Komitetowi Ministrów, który czuwa nad wykonaniem warunków polubownego załatwienia określonych w decyzji.

Artykuł 40

PUBLICZNE ROZPRAWY I DOSTĘP DO DOKUMENTÓW

1. Rozprawy są publiczne, chyba że Trybunał zdecyduje inaczej ze względu na wyjątkowe okoliczności.

2. Dokumenty złożone u Szefa Kancelarii są publicznie dostępne, chyba że Przewodniczący Trybunału zdecyduje inaczej.

Artykuł 41

SŁUSZNE ZADOŚCZYNIENIE

Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie niniejszej konwencji lub jej protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.

Artykuł 42

WYROKI IZB

Wyroki Izb stają się ostateczne zgodnie z postanowieniami artykułu 44 ustęp 2.

Artykuł 43

PRZEKAZANIE DO WIELKIEJ IZBY

1. W okresie trzech miesięcy od daty wydania wyroku przez Izbę każda ze stron postępowania może, w wyjątkowych przypadkach, wnioskować o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby.
2. Zespół pięciu sędziów Wielkiej Izby przyjmie wniosek, jeśli sprawa ujawnia poważne zagadnienie dotyczące interpretacji lub stosowania niniejszej konwencji i jej protokołów lub poważną kwestię o znaczeniu ogólnym.
3. Jeśli zespół przyjął wniosek, sprawę rozstrzyga Wielka Izba w drodze wyroku.

Artykuł 44

OSTATECZNE WYROKI

1. Wyrok Wielkiej Izby jest ostateczny.
2. Wyrok Izby staje się ostateczny:
 - a) jeśli strony oświadczają, że nie będą wnioskować przekazania sprawy do Wielkiej Izby, lub
 - b) trzy miesiące od daty wydania wyroku, jeśli nie złożono wniosku o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby, lub
 - c) jeśli zespół Wielkiej Izby odrzuci wniosek o przekazanie w trybie artykułu 43.
3. Ostateczny wyrok podlega opublikowaniu.

Artykuł 45

UZASADNIENIE WYROKÓW I DECYZJI

1. Wyroki, jak również decyzje uznające skargi za dopuszczalne lub niedopuszczalne, zawierają uzasadnienie.
2. Jeżeli wyrok w całości lub w części nie wyraża jednomyślnej opinii sędziów, każdy sędzia jest uprawniony do załączenia opinii odrębnej.

Artykuł 46

MOC OBOWIĄZUJĄCA ORAZ WYKONANIE WYROKÓW

1. Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku Trybunału we wszystkich sprawach, w których są stronami.
2. Ostateczny wyrok Trybunału przekazuje się Komitetowi Ministrów, który czuwa nad jego wykonaniem.
3. Jeśli Komitet Ministrów uważa, że czuwanie nad wykonaniem ostatecznego wyroku jest utrudnione przez problem z wykładnią wyroku, może on przekazać to zagadnienie Trybunałowi w celu rozstrzygnięcia w kwestii wykładni. Decyzja o przekazaniu podejmowana jest większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie.
4. Jeśli Komitet Ministrów uważa, że Wysoka Układająca się Strona odmawia przestrzegania ostatecznego wyroku w sprawie, w której jest stroną może on, po doręczeniu tej Stronie formalnego zawiadomienia oraz na podstawie decyzji podjętej większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie, przekazać Trybunałowi zapytanie, czy ta Strona nie wykonała swojego zobowiązania na podstawie ustępu 1.
5. Jeśli Trybunał stwierdza, że miało miejsce naruszenie ustępu 1, przekazuje sprawę Komitetowi Ministrów w celu rozważenia środków, jakie należy podjąć. Jeśli Trybunał stwierdza brak naruszenia ustępu 1, przekazuje sprawę Komitetowi Ministrów, który kończy rozpatrywanie sprawy.

Zestawienie sumaryczne praw i wolności

gwarantowanych przez Europejską Konwencję Praw Człowieka
i zawarte do niej Protokoły dodatkowe

EKPC (1950 r.)	Protokoły dodatkowe
<ul style="list-style-type: none"> • prawo do życia (art. 2) • zakaz tortur (art. 3) • zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej (art. 4) • prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 5) • prawo do rzetelnego procesu sądowego (art. 6) • zakaz karania bez ustawy (art. 7) • poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego (art. 8) • wolność myśli, sumienia i wyznania (art. 9) • wolność słowa (art. 10) • wolność zrzeszania się i stowarzyszania (art. 11) • prawo do zawarcia związku małżeńskiego (art. 12) • prawo do skutecznego środka odwoławczego (art. 13) • zakaz dyskryminacji przy korzystaniu z praw i wolności EKPC (art. 14) 	<ul style="list-style-type: none"> • protokół nr 1 (1952 r.) <ul style="list-style-type: none"> • ochrona własności prywatnej • prawo do nauki • prawo do wolnych wyborów • protokół nr 4 (1963 r.) <ul style="list-style-type: none"> • zakaz pozbawiania wolności za długi • prawo swobodnego poruszania się • zakaz wydalania własnych obywateli • zakaz zbiorowego wydalania cudzoziemców • protokół nr 6 (1983 r.) <ul style="list-style-type: none"> • zakaz kary śmierci w czasie pokoju • protokół nr 7 (1984 r.) <ul style="list-style-type: none"> • gwarancje proceduralne przy wydalaniu cudzoziemców • prawo do odwołania w sprawach karnych • odszkodowanie za niesłuszne skazanie • zakaz ponownego sądenia lub karania • równość małżonków w sferze cywilno-prawnej • protokół nr 12 (2000 r.) <ul style="list-style-type: none"> • ogólny zakaz dyskryminacji • protokół nr 13 (2002 r.) <ul style="list-style-type: none"> • całkowity zakaz kary śmierci (także w czasie wojny)

Wykaz ważnych dla Skarżących adresów internetowych

1. http://www.bip.ms.gov.pl/prawa_czlowieka/ets_005.pdf
(tekst Konwencji)
2. http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3C9783A5-C1DA-43D5-8A61-6BD5F99DCBDF/0/POL_P0_Pack.pdf
(tekst Konwencji po zmianach na oficjalnym portalu Trybunału w języku polskim)
3. http://pl.wikipedia.org/wiki/Europejska_Konwencja_Praw_Cz%C5%82owieka
(ogólne dane dotyczące Konwencji i Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu)
4. <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>
(pełna baza orzeczeń w językach urzędowych tj. angielskim i francuskim)
5. <http://www.prawaczlowieka.edu.pl/>
Orzecznictwo sądów polskich oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące polskich spraw)
6. http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3C9783A5-C1DA-43D5-8A61-6BD5F99DCBDF/0/POL_P0_Pack.pdf
(formularz skargi w języku polskim) patrz także : <http://www.coe.org.pl/pl/2136316234>
7. <http://www.coe.org.pl/files/2136316234/file/broszura.pdf>
(praktyczne wskazówki do wnoszenia skargi)
patrz także: http://www.wroclaw.so.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=114&Itemid=143
8. http://www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN
(portal internetowy Rady Europy w języku angielskim)
9. www.coe.org.pl
(portal internetowy Biura Informacji Rady Europy w Polsce)
10. www.codziennikprawny.pl
(poradnik prawny zainspirowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich)
11. www.brpo.gov.pl
(strona internetowa Rzecznika Praw Obywatelskich)

NOTATKI

NOTATKI

NOTATKI

NOTATKI